

UNIwersytet
PEDAGOGICZNY
IM. KOMISJI EDUKACJI
NARODOWEJ W KRAKOWIE

Doskonała
Nauka

KSIĘGA ABSTRAKTÓW

UNIwersYTET
PEDAGOGICZNY
IM. KOMISJI EDUKACJI
NARODOWEJ W KRAKOWIE

Doskonała
Nauka

Międzynarodowa konferencja

WOJNA W UKRAINIE I JEJ SPOŁECZNE, PSYCHOLOGICZNE ORAZ POLITYCZNE KONSEKWENCJE

Kraciczyn 8-10 maja 2023 r.

Organizatorzy

UNIwersYTET
PEDAGOGICZNY
IM. KOMISJI EDUKACJI
NARODOWEJ W KRAKOWIE

Patronat medialny

nowiny
w o w i n y 24p

Doskonała
Nauka

Polskie Radio
RZESZÓW

TVP 3
RZESZÓW

Minister
Edukacji i Nauki

Forum

Kurier Galicyjski

UNIwersYTET
PEDAGOGICZNY
IM. KOMISJI EDUKACJI
NARODOWEJ W KRAKOWIE

Doskonała
Nauka

prof. dr hab. Andrzej Zybertowicz, Akademia Sztuki Wojennej – DLACZEGO ZACHÓD NIE POTRAFIŁ POWSTRZYMAĆ AGRESJI PUTINA NA UKRAINĘ?

Autor proponuje odpowiedź na pytanie, dlaczego Zachód *nie potrafił* powstrzymać tej agresji – nie zaś: dlaczego nie powstrzymał. Odpowiedź przebiega na trzech poziomach. Poziom pierwszy określony jest jako prosty. Tu uwaga jest skierowana na instrumenty typu agenturalnego, za pomocą których Moskwa paraliżowała (paraliżuje) zdolność elit ważnych krajów Zachodu do przeciwstawiania się jej agresywnej, łamiącej reguły ładu międzynarodowego polityce. Poziom drugi jest złożony. Tu uwaga ogniskuje się na gospodarczych związkach kluczowych krajów Zachodu (głównie Niemiec) z Federacją Rosyjską jako na czynniku strukturalnym osłabiającym wyłanianie się woli politycznej niezbędnej dla przeciwstawiania się autorytarnej polityce. Poziom trzeci ma charakter zawiły. Obejmuje on poznawczo-kulturowe uwarunkowania procesów formowania się demokratycznej woli politycznej niezbędnej dla skoordynowanego przeciwstawiania się zagranicznej agresji Moskwy. Wśród tych uwarunkowań szczególna uwaga poświęcona jest „strukturalnie zatrutej info-sferze” – zjawisku zrodzonemu przez obecną fazę rewolucji cyfrowej. Zjawisko to, którego głównym sprawcą i jednocześnie beneficjentem jest Big Tech, wytworzyło w czasach pokoju swoistą mgłę poznawczą utrudniającą racjonalną ocenę sytuacji międzynarodowej przez zachodnie elity polityczne, przez ekspertów oraz opinię publiczną.

Słowa kluczowe: wojna rosyjsko-ukraińska, agentura, Zachód, zatruta info-sfera.

prof. dr hab. Walenty Baluk, UMCS – POZAMILITARNE ASPEKTY WOJNY ROSJI PRZECIWKO UKRAINIE W LATACH 2014–2022

W latach 2014–2022 Rosja prowadzi wojnę z Ukrainą z wykorzystaniem środków walki militarnej i pozamilitarnej. Pozamilitarne środki walki koncentrują się na kwestiach ideologicznych, historycznych, kulturowych i cywilizacyjnych. Historia, tożsamość i kultura są ważne dla bezpieczeństwa oraz w procesie kształtowania się państwa narodowego. Stawianie czoła wyzwaniom i zagrożeniom ze strony Rosji powinno być kompleksowe i obejmować środki wojskowe i pozamilitarne.

Słowa kluczowe: wojna hybrydowa, Ukraina, agresja Rosji.

prof. dr hab. Fedor Sandor, Użhorodzki Uniwersytet Narodowy – WOJNA UKRAIŃSKO–ROSYJSKA: WYMIAR SPOŁECZNY

Dziś narodowa i postnarodowa mentalność ludności stanowi tło dla różnych postaw wobec wojny w ogóle.

a) Narodowy – bohaterski opór i poświęcenie Ukraińców, wiara w zwycięstwo, niezłomna odwaga żołnierzy i zmobilizowanych ochotników, którzy zdecydowanie bronią Ojczyzny przed znacznie silniejszym wrogiem.

b) Postnarodowy – świat zachodni opiera się na profesjonalnej armii, którą sam finansuje, aby w razie potrzeby nie musiał sam chwycić za broń.

Słowa kluczowe: naród, postawy, wojna, mentalność.

UNIwersYTET
PEDAGOGICZNY
IM. KOMISJI EDUKACJI
NARODOWEJ W KRAKOWIE

Doskonała
Nauka

prof. dr hab. Zbigniew Kurcz, UW r – POLACY O WOJNIE NA UKRAINIE – W ŚWIETLE SONDAŻY

W referacie opieram się na wynikach sondaży Centrum Badania Opinii Społecznej, która to instytucja od marca 2022 roku, przynajmniej raz w miesiącu prowadziła badania i publikowała komunikaty poświęcone postawom Polaków wobec wojny na Ukrainie. Prowadzone analizy obejmują rok, mierzony od marca 2022 do lutego 2023. Takie ujęcie czasowe umożliwia dostrzeżenie różnic wynikających z następowania pór roku oraz ich wpływu na położenie ludności i przebieg działań wojennych. W referacie koncentruję uwagę na stosunku Polaków wobec ukraińskich uchodźców i walczącej Ukrainy. Na stosunek do pomocy uchodźcom i do wojny wpływa szereg cech społeczno-demograficznych badanych, wśród których za najważniejsze należy uznać wiek i wykształcenie, religijność i sympatie polityczne. Na zmianę stosunku wpływa natomiast szereg czynników, wśród których za najważniejsze należy uznać upływ czasu, sytuację na froncie, wsparcie ze strony wpływowych państw i instytucji międzynarodowych. W referacie podejmuję również inne zagadnienia związane z wojną na Ukrainie lub będące wprost konsekwencją tej wojny a obecne w badaniach CBOS: możliwość rozszerzenia wojny na Polskę i inne kraje, kwestie związane z obronnością państwa polskiego, poczucie bezpieczeństwa Polaków, zaangażowanie NATO we wsparcie Ukrainy, zagrożenie użyciem broni jądrowej a nawet postrzeganie Rosjan.

Słowa kluczowe: migranci, uchodźcy, opinia publiczna, percepcja, postawa.

dr hab. Marian Niezgodą, prof. UJ – GDZIE TOCZY SIĘ WOJNA?

Pytanie jest pozornie nedorzeczne i prowokujące. Oczywistym faktem jest, że działania zbrojne mają miejsce na terytorium Ukrainy. Tam toczą się walki. Tam giną ludzie. Tam niszczone jest przestrzeń życiowa Ukraińców. Tam widać, kto jest kim – napastnikiem, obrońcą. Mnie jednak interesują inne, niemilitarne aspekty wojny. Można tu wymienić: 1. płaszczyznę polityczną, gdzie obserwuje się grę różnorodnych interesów i myślenie, co na tym konflikcie możemy zyskać; 2. płaszczyznę ekonomiczną, bo wojna to z jednej strony koszty – bezpośrednio prowadzenia wojny i pośrednie, będące skutkiem sankcji, zerwania sieci handlowych, ale także zysków producentów broni i pośredników finansowych i handlowych; 3. płaszczyznę społeczną, gdzie mieszczą się konsekwencje demograficzne (straty ludzkie, migracje), edukacyjne (ograniczenie dostępu do edukacji powodujące lukę edukacyjną), świadomościowe (często redefiniowanie swoich i innych), rozpadu i tworzenia się więzi społecznych; 4. płaszczyznę psychologiczną, gdzie widoczne są traumy społeczne i indywidualne; 5. płaszczyznę komunikacyjną, którą celowo wyodrębniam ze sfery społecznej. To ona jest przedmiotem analiz w tym referacie - obecność wojny w przestrzeni komunikacyjnej, starych mediach (prasie, radiu, telewizji) oraz nowych (Internet) i nowych (mediach społecznościowych). Współczesne narzędzia i możliwości komunikacyjne są niezwykle ważne dla operacji militarnych, o sukcesach decyduje efektywna łączność i dostęp do danych wywiadowczych. To zapewnia Sieć. Mnie jednak bardziej interesuje obecność i obraz wojny w mediach, odmiennie pokazywany przez każdą ze stron. Interesują mnie przekazy nacechowane perswazyjnie, które znajdują odbicie w postrzeganiu tej konkretnej wojny przez ludzi.

Słowa kluczowe: konflikty, cele, fakty medialne, zabiegi dehumanizacyjne, wartości.

UNIwersYTET
PEDAGOGICZNY
IM. KOMISJI EDUKACJI
NARODOWEJ W KRAKOWIE

Doskonała
Nauka

prof. dr hab. Krystyna Slany, UJ – DZIAŁANIA POLSKICH INSTYTUCJI I ORGANIZACJI POZARZĄDOWYCH WOBEC UCHODźCÓW Z UKRAINY W OPINII EKSPERTÓW/EK W ZAKRESIE MIGRACJI I POLITYK MIGRACYJNYCH

Celem prezentacji jest dogłębne opisanie reakcji obu krajów w sytuacji kryzysów, zarówno na poziomie rządowym, jak i poprzez oddolne działania obywatelskie. Pytamy, czy migrantki były ważną grupą docelową polityki obu krajów, czy raczej polityka ta była ślepa na płeć, nie biorąc pod uwagę szczególnych cech populacji migrantów. W jaki sposób przedmiot polityki, którym w tym przypadku są wrażliwe kobiety w migracji - jest konstruowany poprzez zewnętrzne zagrożenia i jak zmieniała się ich pozycja. Analiza będzie oparta na źródłach danych zastanych (regulacje rządowe, raporty niezależnych instytutów i organizacji badawczych), a także na wywiadach z ukraińskimi i polskimi ekspertami, tj. przedstawicielami rządów, decydentami, organizacjami obywatelskimi i aktywistami. W przeciwieństwie do poprzednich analiz, które koncentrowały się głównie na regulacjach kraju przyjmującego, w tym przypadku weźmiemy pod uwagę obie perspektywy - kraju wysyłającego i przyjmującego.

Słowa kluczowe: uchodźczynie, aktywności, rynek pracy, programy, ryzyka.

dr hab. Piotr Bajor, prof. UJ – AGRESJA ROSJI NA UKRAINĘ – UJĘCIE STRATEGICZNE

W referacie przedstawione zostaną wyniki badań poświęcone ujęciu strategicznemu agresji Federacji Rosyjskiej na Ukrainę oraz konsekwencjom trwającej wojny na uwarunkowania geopolityczne oraz bezpieczeństwo w regionie Europy Środkowej i Wschodniej. Referat obejmował będzie aspekty dotyczące polityki i strategii Ukrainy, realizowanej w okresie działań wojennych, z uwzględnieniem taktyki obronnej oraz wymiaru politycznego. W związku z tym, w referacie przedstawione zostaną najważniejsze czynniki wpływające na ten proces, które determinowały przebieg wojny oraz towarzyszące jej decyzje polityczne, zarówno w odniesieniu do działań podejmowanych przez władze w Kijowie, jak również w szerszym aspekcie społeczność międzynarodową. Dlatego też w referacie omówione zostaną najważniejsze aspekty z tym związane, składające się na całościowo analizowane ujęcie strategiczne rosyjskiej agresji oraz jej konsekwencji o charakterze politycznym, militarnym, gospodarczym i społecznym.

Słowa kluczowe: Ukraina, Rosja, rosyjski atak, rosyjska agresja, wojna.

dr hab. Stefan Bielański, prof. UP – WŁOSKIE SIŁY POLITYCZNE WOBEC AGRESJI ROSYJSKIEJ 24 LUTEGO 2022 R. I WOJNY NA UKRAINIE

W części wstępnej dokonana zostanie charakterystyka włoskiej sceny politycznej w roku 2022, czyli w okresie, w którym doszło - po wrześniowych wyborach - do zasadniczej zmiany, a mianowicie przejęcia władzy przez koalicję centro-prawicy, a liderka prawicowej partii Fratelli d'Italia - Giorgia Meloni została pierwszą w historii Włoch kobietą na stanowisku premiera rządu. Zostanie zaprezentowane stanowisko najważniejszych sił politycznych - reprezentujących centro-prawicę - wobec samej agresji rosyjskiej z 24 lutego 2022, jak i przebiegu wojny na Ukrainie w ciągu roku 2022 oraz na początku 2023 r. W tym kontekście zwłaszcza zostanie omówiona polityka zagraniczna rządów włoskich Draghiego oraz Meloni, w tym polemiki dotyczące dostaw broni dla Ukrainy, które toczyły się w ramach koalicji centro-prawicowej oraz również niejednorodność w tym zakresie postawy sił centro-lewicowych. W referacie zostaną również przedstawione włoskie debaty o geopolitycznych konsekwencjach wojny na Ukrainie.

UNIwersYTET
PEDAGOGICZNY
IM. KOMISJI EDUKACJI
NARODOWEJ W KRAKOWIE

Doskonała
Nauka

Słowa kluczowe: włoskie siły polityczne, agresja rosyjska, wojna na Ukrainie, polemiki wokół dostaw broni.

dr Anna Wylegała IFiS PAN – ETYCZNE I METODOLOGICZNE WYZWANIA DOKUMENTACJI KRYZYSOWEJ: PROJEKT „24.02.2022, 5 RANO: ŚWIADECTWA WOJNY”

Badania dotyczące wciąż trwającego konfliktu zbrojnego bądź innego rodzaju kryzysu wymagają szczególnej wrażliwości w zakresie etyki. W projekcie "24.02.2022, 5 rano: Świadectwa wojny" międzynarodowy zespół badawczy opracował od podstaw metodologię nagrywania pogłębionych wywiadów *oral history*, których celem jest rekonstrukcja życia codziennego podczas wojny, okupacji, ucieczki i uchodźstwa, które stały się udziałem milionów Ukraińców po 24 lutego 2022. Stanem na kwiecień 2023, nasz zespół zgromadził ponad 180 wywiadów, składających się na ok. 500 godzin nagrań. W referacie opowiem o naszej metodzie pozyskiwania materiału (częściowo ustrukturyzowane wywiady pogłębione skupione na życiu codziennym), naszych zasadach etycznych oraz o tym, w jaki sposób dbamy o naszych rozmówców, nasz zespół i gromadzone dane, by możliwe było ich odpowiedzialne wykorzystanie w przyszłości.

Słowa kluczowe: dokumentacja kryzysowa, wojna, zbrodnie wojenne, oral history, etyka badań.

prof. dr hab. Natalia Czernysz, Lwowski Uniwersytet Narodowy im. I. Franki – TWORZENIE NOWYCH PORZĄDKÓW SPOŁECZNYCH W WARUNKACH WOJNY ROSYJSKO–UKRAIŃSKIEJ

Trwająca wojna rosyjsko-ukraińska sprowokowała aktywizację poszukiwań poznawczych socjologów, rewizję tradycji i pojawienie się nowych konceptualizacji. Konceptualny schemat modeli porządku społecznego D. Northa i jego następców (D.C. North, J.J. Wallis, B.R. Weingast) należy do użytecznych, ale rzadko stosowanych podejść. Zastosowano go do ekonomii i polityki oraz ich roli w kontrolowaniu przemocy wewnętrznej. Warto zastosować powyższy schemat w analizie społeczeństwa i interakcji społecznych w warunkach zewnętrznej agresji ze strony Rosji. Ponieważ Ukraina należy do naturalnych państw z elementami nakazów otwartego dostępu, celowe jest poznanie możliwości i zmieniających się ograniczeń w procesie jej przechodzenia do nowoczesnego społeczeństwa, wolnego dostępu w zakresie jego integracji, solidarności i spójności, tworzenia nowoczesnego ukraińskiego narodu politycznego oraz rozwój kapitału społecznego, powstawania nowych typów relacji społecznych między organizacjami i instytucjami, wzmocnienia społeczeństwa obywatelskiego w jego zacieśnianiu relacji z państwem itp. Ograniczenia obejmują natomiast wstrzymanie procesów decentralizacji, wzmocnienie wpływu władzy, spadek dobrobytu materialnego ludności, gwałtowne ograniczenie wzrostu gospodarczego, co jest zrozumiałe w okresie agresji rosyjskiej i ma tymczasowy charakter. Natomiast optymistycznie wygląda gwarantowany dostęp do tworzenia różnych organizacji przeciwstawiających się rosyjskiej agresji i przemocy, co jest najważniejszą cechą społeczeństwa otwartego dostępu.

Słowa kluczowe: modele ładu społecznego, stan naturalny, społeczeństwo otwartego dostępu, wojna rosyjsko-ukraińska.

UNIwersYTET
PEDAGOGICZNY
IM. KOMISJI EDUKACJI
NARODOWEJ W KRAKOWIE

Doskonała
Nauka

dr hab. Anna Kisła, prof. Narodowy Uniwersytet Pedagogiczny im. Dragomanowa – TOŻSAMOŚĆ NARODOWA NA UKRAINIE W CZASIE WOJNY: PRZYCZYNY WZMOCNIENIA

Ogromny wzrost zainteresowania historią Ukrainy, masowe przechodzenie na język ukraiński i radykalna zmiana stosunku do tożsamości ukraińskiej to metamorfoza, która daje powód do mówienia o ogromnej zmianie tożsamości narodowej obywateli Ukrainy. Miliony Ukraińców zmieniają swoje podejście do tego, co to znaczy być Ukraińcem. Przyczyny wzrostu tożsamości narodowej w czasie wojny w Ukrainie są następujące: rozwój Tożsamości jako społeczna refleksja nad egzystencjalnym zagrożeniem. Potrzeba przedstawienia ukrytego istniejącego porządku społecznego dla categorycznego rozpoznania KIM JESTEM? Radykalny i bolesny powrót Ukraińców do sakralnej pamięci i faktu kolonizacji Ukrainy. Wojna wpłynęła na cywilizacyjny rozdział Ukraińców i Rosjan, a ten rozdzźwięk daje Ukraińcom poczucie przynależności do światowej cywilizacji. Tożsamość wzrastała, bo wojna wytworzyła w świadomości Ukraińców stereotyp: być Ukraińcem to duma, mówić po ukraińsku to wyznacznik przyłączenia się do cywilizowanego kraju, mówić po rosyjsku to hańba i wstyd. Skok poczucia solidarności społecznej: „ja i mój naród” „ja i moje państwo” koreluje ze wzrostem tożsamości narodowej.

Słowa kluczowe: tożsamość, zagrożenie egzystencjalne, pamięć sakralna, solidarność.

dr hab. Petro Petrovsky, prof. Uniwersytet Narodowy Politechnika Lwowska – NAUKOWY FRONT WALKI Z SEMANTYCZNĄ WOJNĄ FEDERACJI ROSYJSKIEJ: KONIECZNOŚĆ I ZNACZENIE SPOŁECZNE

Od 24 lutego 2022 roku Ukraina i cały świat żyją w nowej rzeczywistości – w warunkach totalnej wojny rozpoczętej przez Federację Rosyjską przeciwko podstawowym wartościom cywilizacyjnym, demokracji i człowieczeństwu. Otwartym działaniom zbrojnym Federacji Rosyjskiej towarzyszy wojna informacyjna i semantyczna, której celem jest ideologiczne uzasadnienie dla agresywnej polityki, usprawiedliwiająca wszelkie popełniane zbrodnie. Myślenie i świadomość obywateli Ukrainy są również pod ostrzałem wrogich ataków propagandowych, realizowane są aspiracje, jeśli nie wciągnąć ich w orbitę „rosyjskiego świata”, to chociaż zasiać wątpliwości, niepewność, strach i panikę. Aby wywołać negatywny stan społeczno-psychologiczny, aby zneutralizować bohaterskiego ducha Ukraińców. Wroga propaganda celowo i metodycznie zniekształca rzeczywistość, rozpowszechniając nieprawdę, pseudofakty, jawne kłamstwa itp. Metodologicznym podłożem dla tej ideologii jest pseudonauka, mity, ortodoksyjne ideologię i nawet metody szamańskie. Agresywnej i terrorystycznej „realnej polityce” Kremla w Ukrainie przeciwstawia się szereg frontów: wojskowy, gospodarczy, dyplomatyczny, informacyjny, językowy, artystyczny, duchowy i inne. Jednocześnie istnieje potrzeba działalności Frontu Naukowego, którego specyfika przejawia się przede wszystkim w przestrzeganiu zasady obiektywnej bezstronności. Należy podkreślić, że środki prowadzenia wojny semantycznej kontynuują oddziaływanie informacyjne na głębszym poziomie mentalnym, opierają się na archetypach (paternalizm, patriarchy, resentyment itp.), wykorzystują metody programowania neurolingwistycznego, logikę zastępowania pojęć, kształtowanie fałszywych postaw wartościujących (matryce, ramy, ideolodzy itp.). Zadaniem Frontu Naukowego jest stworzenie skutecznego zestawu narzędzi do walki z pseudo-znaczeniami agresora, w szczególności w przeprowadzaniu empirycznego i teoretycznego uzasadnienia podjętych kroków praktycznych itp. Misja edukacyjna realizowana

UNIwersYTET
PEDAGOGICZNY
IM. KOMISJI EDUKACJI
NARODOWEJ W KRAKOWIE

Doskonała
Nauka

przez Front Naukowy ma ogromne znaczenie społeczne, ponieważ: - kształtuje i upowszechnia znaczenia, które określają teoretyczną treść wartości cywilizacyjnych (prawda, prawa człowieka, wolność itp.); - koncentruje się na przestrzeganiu zasady rzetelnego obiektywizmu w relacjonowaniu różnych wydarzeń i procesów wojennych i jest uzupełniony o stwierdzenie ukraińskocentrycznego podejścia; - przeciwstawia się ignorancji i pseudonauki w sprawach wewnątrz krajowych (astrologia, różnego rodzaju wróżby, irracjonalne praktyki psychologiczne zaśmiecające przestrzeń informacyjną i dezorientujące, siejące wątpliwości, niepokój i strach); - nie dopuszcza twierdzenia o populizmie jako sposobie flirtowania z interesami części społeczeństwa i znajdowania prostych rozwiązań złożonych problemów. Dlatego w warunkach wojny totalnej głębokie sensy cywilizowanego życia społeczeństwa są poddawane niszczycielskim atakom barbarzyńców. Ich zachowanie i wpływy wymagają od wszystkich instytucji i podmiotów społecznych aktywnej i gruntownej obrony swoich pozycji. W tym kontekście Front Naukowy ma obowiązek obrony prawdy, autentyczności i rzetelności jako niezbędnych warunków demokracji, sprawiedliwości społecznej i humanizmu.

Słowa kluczowe: Wojna semantyczna, front naukowy, wiarygodność, społeczne znaczenie.

dr hab. Olena Ryżko, prof. Kijowski Uniwersytet Narodowy im. T. Szewczeni – PROJEKTY STUDENCKIE: UCZYĆ SIĘ I TWORZYĆ W CZASIE WOJNY

Pełnowymiarowa inwazja Rosji na Ukrainę 24 lutego 2022 r., oprócz podstawowych celów – przetrwania, walki i zwycięstwa – postawiła przed Ukraińcami wiele zawodowych wyzwań. Na przykład jestem nauczycielem na dwóch uniwersytetach. Przeżywszy pierwsze ataki rakietowe na Kijów, wyjechałam do obwodu Żytomierskiego i zostałam przesiedleńcem wewnętrznym. Moi studenci zostali w stolicy, przemieszczali się po kraju, wyjeżdżali za granicę (Polska, Holandia, Japonia, USA), a część trafiła do strefy okupacyjnej. Nauka została wznowiona miesiąc później w zdalnym, asynchronicznym formacie, w którym wielu z nas było w ciągłym niebezpieczeństwie, a jedynym środkiem nauki/nauczania był smartfon.

W takich warunkach moi studenci w ramach dyscypliny „Promocja i reklama produktu wydawniczego” wymyślili i zrealizowali trzy projekty książkowe: „Historia dziesięciu nadziei”, „Trzyście uroków” oraz „Jak zło wszyte jest w głupców”.

Wspólnym celem było powiedzenie światu prawdy o ataku Rosji na Ukrainę, pokazanie swoich uczuć i sposobów przeżywania tej wojny, mówienie o różnicy między Ukraińcami a Rosjanami, przeciwstawienie się rosyjskiej propagandzie, wyjaśnienie światu, że jego bezpieczeństwo zależy od tego, czy Ukraina przetrwa, a jeszcze, żeby podziękować za pomoc. Udało im się zrealizować te projekty pomimo wojny i ciągłego zagrożenia życia, rozproszonych zespołów po świecie i ciągłego stresu psychicznego. Takie doświadczenie jest warte odnotowania.

Słowa kluczowe: wojna rosyjsko-ukraińska, młodzież, podejście projektowe, projekty książkowe, uczenie się skoncentrowane na studencie.

dr Ludmiła Juzwa, Interdyscyplinarne Centrum Analityczne – POZYCJA KOBIEC W RODZINACH ROZDZIELONYCH W WYNIKU WOJNY NA UKRAINIE

Wojna na pełną skalę na Ukrainie doprowadziła do wielu zmian społecznych. Jednym z najsilniejszych skutków wojny była migracja – zarówno zewnętrzna, jak i wewnętrzna. Specyfika tej migracji, którą nauki społeczne opisują jako ucieczkę przed wojną, polegała na tym, że nie przenosiły się całe rodziny, ale rozdzielano żony i mężów. Najczęściej dzieci

UNIwersytet
PEDAGOGICZNY
IM. KOMISJI EDUKACJI
NARODOWEJ W KRAKOWIE

Doskonała
Nauka

wyjeżdżały z matkami. To z kolei prowadzi do zmian w praktykach i normach w rodzinach, które tradycyjnie żyły razem. Nowa forma współżycia na tle wojny już dziś wymaga systematycznych badań i zrozumienia możliwości prognozowania społecznego. Pierwszą próbą takiego badania było badanie przeprowadzone przy wsparciu International Renaissance Foundation, w którym przeprowadzono wywiady z 605 kobietami, które miały doświadczenie życia z dala od mężów w czasie wojny. Wyniki badań wskazują na istotny wpływ zarówno na zdrowie psychiczne, jak i znaczną liczbę aspektów życia społecznego kobiet, które w czasie wojny żyły z dala od swoich mężów. Tworzyły odrębną wrażliwą grupę społeczną. W czasie, gdy większość Ukraińców w związku z wojną w kraju doświadczała takich problemów jak: 1) wpadnięcie w pułapkę odłożonego życia, 2) odbieranie doświadczeń agresji w rodzinie i poza jej granicami, 3) brak planowanie lub „utrata przyszłości”, która prowadzi do problemów psychologicznych, 4) zubożenie ekonomiczne i wiele innych, kobiety w podzielonych rodzinach otrzymały dodatkowy ciężar opieki, zarządzania życiem społecznym i finansowym.

Słowa kluczowe: kobiety-matki, rozdzielone rodziny, wojna, migracje wewnętrzne.

dr Yuliia Dukach, Centrum Analityczne Texty.org.ua – PRZECIWDZIAŁANIE ROSYJSKIEJ PROPAGANDZIE NA FRONCIE INFORMACYJNYM

Od samego początku pełnej inwazji Rosji na Ukrainę towarzyszyły próby zdobycia ukraińskiego pola informacyjnego. Z jednej strony rosyjskie środki masowego przekazu szukały najskuteczniejszego uzasadnienia inwazji dla odbiorców rosyjskich i zagranicznych. Badanie rosyjskich taśm informacyjnych pokazuje, że już miesiąc po 24.02.22 powód inwazji zaczyna stopniowo zmieniać się z „denazyfikacji” na wojnę z NATO i „abstrakcyjnym Zachodem”. Z drugiej strony rosyjskie siły informacyjne atakowały ukraińskie miasteczka i tworzyły dla każdego z nich własny kanał telegramowy, na którym szerzyły propagandę i udzielały wsparcia okupantom. Większość z nich pozostała jednak marionetkami i nie podołała zadaniu „zablokowania” ukraińskiego segmentu Telegramu (w którym nawet popularne anonimowe agregatory wiadomości, mimo rażącego lekceważenia standardów dziennikarskich, nie zajęły stanowiska prorosyjskiego). Wszystko to razem pozwala lepiej zrozumieć, dlaczego Rosji nigdy nie udało się uzyskać przewagi na froncie informacyjnym.

Słowa kluczowe: okupacja informacyjna, propaganda, dezinformacja, Telegram, sieć repostów.

dr Yurii Latysh, Kijowski Uniwersytet Narodowy im. T. Szewczenki – HISTORIA I PAMIĘĆ W CZASIE WOJNY ROSYJSKO–UKRAIŃSKIEJ

Aby usprawiedliwić agresję na Ukrainę, rosyjskie władze posługują się „argumentami historycznymi”. Rosyjscy politycy, dziennikarze i historycy nadużywają argumentów historycznych. Zaprzeczają istnieniu narodu ukraińskiego i języka ukraińskiego, argumentują, że państwo ukraińskie nie ma historii i nie ma prawa do istnienia, wysuwają koncepcję „rosyjskiego świata”, Noworosji (terytoria południowej Ukrainy będące rzekomo częścią Rosji). Dlatego Ukraina jest zmuszona uznać pamięć historyczną za sferę polityki bezpieczeństwa narodowego. Sekurytyzacja pamięci zagraża ukraińskim badaniom historycznym, ale jest wymuszoną odpowiedzią na ekspansję humanitarną Rosji.

Moja prezentacja dotyczy wykorzystania historii przez przedstawicieli władz ukraińskich (w szczególności prezydenta Wołodymyra Zełenskiego), „walki” o dziedzictwo Rusi Kijowskiej, kontynuacji inicjatyw dekomunizacyjnych i derusyfikacyjnych przy wykorzystaniu przez

UNIWERSYTET
PEDAGOGICZNY
IM. KOMISJI EDUKACJI
NARODOWEJ W KRAKOWIE

Doskonała
Nauka

władze pewnych sowieckich narracji II wojny światowej, konstruowanie koncepcji „rasyzmu” i ludobójstwa narodu ukraińskiego podczas rosyjskiej agresji.

Stawiam hipotezę, że w warunkach wojennych pamięć staje się przedmiotem ścisłej kontroli państwa, które kultywuje heroizm, wykorzystuje tragedie i traumy z przeszłości, wskrzesza wyrażenia językowe z okresu II wojny światowej i stara się zniszczyć wszystko, co jest związane z pamięcią wroga (pomniki, toponimy, literatura). Jednak na Ukrainie rząd nie ma monopolu na politykę pamięci, ale dzieli się nią z samorządami i społeczeństwem obywatelskim.

Słowa kluczowe: polityka pamięci, wojny pamięci, tożsamość, dekomunizacja, derusyfikacja.

dr Ihor Zinko, Lwowski Uniwersytet Narodowy im. I. Franki – GEOPOLITYCZNE UWARUNKOWANIA I KONSEKWENCJE EWENTUALNEGO ROZPADU FEDERACJI ROSYJSKIEJ

Rosja stała się obiektem geopolitycznych interesów w wyniku wojny, którą prowadzi przeciw Ukrainie, co spowodowało międzynarodową izolację Moskwy, przybliżyło ją do klęski, a w konsekwencji do groźby dezintegracji terytorialnej. Głównymi atutami utrzymania obecnego statusu międzynarodowego Rosji jest jej miejsce, jako stałego członka Rady Bezpieczeństwa ONZ, drugi co do wielkości arsenał nuklearny, liczne i czynne siły zbrojne, znaczny potencjał energetyczny i surowcowy, rozbieżności interesów pomiędzy niektórymi państwami (Chiny-USA), a przede wszystkim niechęć społeczności światowej do zniszczenia obecnego chwiejnego systemu bezpieczeństwa międzynarodowego. W wyniku nieudanych operacji wojskowych na frontach Ukrainy, polityki konfrontacji z wieloma państwami i społecznościami międzynarodowymi, przede wszystkim z USA, NATO i UE, a także w wyniku nasilania się kataklizmów wewnętrznych, Rosja coraz bardziej zbliża się do granicy zagrożenia zachowania integralności terytorialnej i do prawdopodobnego rozpadu. 83 podmioty Federacji Rosyjskiej są formalnie równe pod względem politycznym i prawnym, ale w rzeczywistości różnią się znacznie pod względem historii pochodzenia i poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego. Rozpad Rosji może przebiegać według różnych scenariuszy, biorąc pod uwagę przede wszystkim narodowo-państwowe żądania poszczególnych republik (Czeczenia-Iczkeria, Jakucja-Sacha, Tatarstan, Tuwa), zwrot niektórych terytoriów zajętych w przeszłości na rzecz sąsiednich państw (Ukraina, Chiny, Japonia, Finlandia, kraje bałtyckie), oraz wzdłuż linii dużych historyczno-geograficznych i społeczno-ekonomicznych makroregionów z rzeczywistą ludnością rosyjską, ale odmiennymi interesami. Omówienie różnych scenariuszy rozpadu FR z uwzględnieniem interesów państw świata i regionów FR jest przedmiotem tego wystąpienia.

Słowa kluczowe: interesy geopolityczne, stabilność polityczna, współpraca międzynarodowa, granice państwowe.

prof. dr hab. Jarosław Moklak, UJ – NAUKA I PROPAGANDA W SŁUŻBIE WOJNY. KILKA UWAG O ROSJI

Treścią referatu jest, z jednej strony, zwrócenie uwagi na wpływ dyscyplin humanistycznych i społecznych oraz propagandy na formowanie się nastrojów politycznych wśród elit i społeczeństw krajów utrzymujących stosunki z Rosją (i ZSRR), a z drugiej strony – na nastroje elit rosyjskich i społeczeństwa rosyjskiego. Kluczową kwestią jest próba rozpoznania okoliczności formowania się dumy rosyjskiej i jej wpływu na decyzje podejmowane przez przywódców rosyjskich w stosunku do Ukrainy. Uwagi odnoszą się głównie do historiografii,

UNIwersYTET
PEDAGOGICZNY
IM. KOMISJI EDUKACJI
NARODOWEJ W KRAKOWIE

Doskonała
Nauka

kultury i polityki, co ma odzwierciedlenie w postawach naukowców, mediów i w działalności instytucji naukowo-dydaktycznych.

Słowa kluczowe: Rosja, Ukraina, nauka, propaganda.

Dr Robert Staniszewski, UW – SPOŁECZNA PERCEPCJA UCHODźCÓW Z UKRAINY ORAZ DZIAŁAŃ PODEJMOWANYCH PRZEZ POLSKIE PAŃSTWO NA PODSTAWIE WYNIKÓW BADAŃ 2022–2023

Badania opinii publicznej, których wyniki zostaną zaprezentowane zostały przeprowadzone w latach 2022-2023 w ramach projektu „Społeczna percepcja uchodźców z Ukrainy, migrantów oraz działań podejmowanych przez polskie państwo”. Projekt realizowany jest przez LAB badawczy (networking), w skład, którego wchodzi badacze z Wydziału Nauk Politycznych i Studiów Międzynarodowych Uniwersytetu Warszawskiego oraz Akademii Ekonomiczno-Humanistycznej w Warszawie. Projekt realizowany jest z udziałem studentów ww. ośrodków akademickich. Projekt badawczy został zwycięzcą VII edycji konkursu „Nauka jest dla ludzi”. Celem konkursu jest promocja prowadzonych na Uniwersytecie Warszawskim badań, które odpowiadają na ważne wyzwania społeczne, gospodarcze lub zmieniają rozumienie świata.

Słowa kluczowe: migranci, uchodźcy, opinia publiczna, percepcja, postawa.

dr hab. Piotr Długosz, prof. UP – SPOŁECZEŃSTWO PRZYFRONTOWE I JEGO STRACHY

Polska od 2014 r., kiedy to Ukraina została zaatakowana przez Rosyjską Federację graniczy z krajem, na którego to terytorium prowadzone są działania wojenne. Po 24.02.2022 r. nastąpiła eskalacja konfliktu zbrojnego na Ukrainie i Polska w bezpośredni sposób odczuła skutki inwazji Rosji na Ukrainę. Przez Polskę przebiegały główne szlaki, którymi uciekali mieszkańcy Ukrainy z kraju ogarniętego wojną. W naszym kraju zostało około 2 mln. uchodźców wojennych. Z Polski też są wysyłane dostawy broni i zaopatrzenia na Ukrainę. Polska stanowi zaplecze logistyczne dla walczącej Ukrainy. Wszystkie te działania wraz z faktem, że Polska graniczy z krajem napadniętym przez agresora sprawia, że Polska jest krajem przyfrontowym a Polscy społeczeństwem przyfrontowym. W związku z tą sytuacją pojawia się wiele zagrożeń i ryzyk z jakimi się muszą mierzyć Polacy. Analiza społecznej recepcji zagrożeń i pomiar poziomu strachu stanowi przedmiot wystąpienia. Wnioski dotyczące poczucia bezpieczeństwa są oparte na sondażu online (CAWI), który został zrealizowany na panelu badawczym Ariadna na próbie 1145 respondentów.

Słowa kluczowe: społeczeństwo przyfrontowe, ryzyko, strach, Polska, sondaż online.

dr hab. Dorota Probuca, prof. UP – O IDEI WOJNY SPRAWIEDLIWEJ

Autorka w swoim wystąpieniu omówi koncepcję wojny sprawiedliwej w aspekcie historycznym. Ponadto, zostaną przeanalizowane warunki rozpoczęcia tego typu działań wojennych w kontekście prawnomiędzynarodowych aspektów samoobrony. Wiodącymi tematami referatu będą następujące kwestie:

1. Na czym polega wojna sprawiedliwa i jej zasady.
2. Etyczne uzasadnienie wojny sprawiedliwej w kontekście:
  - intencji (woluntaryzm etyczny),
  - skutków (konsekwencjalizm etyczny),
  - obowiązków moralnych (deontologizm)

UNIwersYTET
PEDAGOGICZNY
IM. KOMISJI EDUKACJI
NARODOWEJ W KRAKOWIE

Doskonała
Nauka

- wartości: poczucia odpowiedzialności, dobra wspólnego i przywrócenia pokoju.

Słowa kluczowe: wojna, sprawiedliwość, pokój, dobro wspólne, etyka.

dr hab. Agnieszka Popiel, prof. SWPS Uniwersytet Humanistycznospołeczny – TERAPIA ZABURZEŃ POTRAUMATYCZNYCH – O METODACH ZALECANYCH, PRZECIWWSKAZANYCH I NIEZBADANYCH

Wojna oznacza co najmniej dwukrotnie częstsze występowanie PTSD u osób, które jej doświadczyły w porównaniu z ryzykiem na obszarach nieobjętych wojną. Wszelkie wysiłki w leczeniu i zapobieganiu PTSD metodami opartymi na dowodach naukowych to obowiązek klinicystów - psychologów, psychiatrów wobec ofiar traumy ale i profesjonalistów, którzy są narażeni na zwiększone ryzyko traumatyzacji związanej z pracą. Podczas referatu skupię się na omówieniu współczesnej terapii zaburzeń potraumatycznych (przede wszystkim PTSD) pogrupowanej w trzy wątki:

- 1) o metodach zalecanych;
- 2) o metodach przeciwwskazanych
- 3) o metodach niezbadanych pod względem skuteczności

Słowa kluczowe: PTSD, terapia, skuteczność, wskazania.

dr Sylwester Bębas UP – TRAUMA WOJENNA – TERAPEUTYCZNE FORMY POMOCY OFIAROM WOJNY

W wystąpieniu poruszona zostanie trauma wojenna i terapeutyczne formy pomocy ofiarom wojny. Wyjaśnione zostanie czym jest trauma wojenna, jakie są objawy traumy wojennej, jakie są konsekwencje takiej traumy. Poruszona zostanie kwestia zespołu strachu pourazowego jako konsekwencja wojny u dorosłych i u dzieci. Podjęty zostanie temat pomocy terapeutycznej: jak z osobami po takich doświadczeniach rozmawiać, jak ich wspierać. Poruszona zostanie także kwestia leczenia traumy wojennej.

Słowa kluczowe: trauma wojenna, zespół stresu pourazowego, terapia i pomoc ofiarom wojny.

dr Ewa Pragłowska – SWPS Uniwersytet Humanistycznospołeczny – LEPIEJ ZAPOBIEGAĆ NIŻ LECZYĆ – PROGRAM PROFILAKTYKI PTSD „SKUTECZNE DZIAŁANIE W STRESIE”

Profilaktyka PTSD nabiera szczególnego znaczenia tam, gdzie ekspozycja na traumę jest częścią wykonywanego zawodu – żołnierza, strażaka, ratownika medycznego, zarówno w czasie pokoju jak i wojny. Program „Skuteczne działanie w stresie” został opracowany i zbadany w ramach projektu PTSD Diagnoza Terapia Profilaktyka kierowanego przez prof. Bogdana Zawadzkiego UW. Plan badania podłużnego zakładał porównanie skuteczności szkolenia profilaktycznego w grupie, w której konfrontacja ze stresorem traumatycznym związanym z wykonywanym zawodem jest nieuchronna, ale jeszcze nie nastąpiła. Dlatego pierwsze szkolenia „Skuteczne działanie w stresie” przeprowadzono w Szkole Podoficerskiej Państwowej Straży Pożarnej, a ich skuteczność została sprawdzona w badaniu follow-up po dwunastu miesiącach od podjęcia pracy w zawodzie strażaka (w czasie której zakładano konfrontację ze stresorem traumatycznym). W grupie poddanej szkoleniu stwierdzono mniejsze nasilenie objawów PTSD (przy podobnym poziomie narażenia na traumatyczne zdarzenia i podobnej intensywności emocji odczuwanych podczas zdarzenia traumatycznego). Grupa

UNIwersYTET
PEDAGOGICZNY
IM. KOMISJI EDUKACJI
NARODOWEJ W KRAKOWIE

Doskonała
Nauka

poddana szkoleniu profilaktycznemu wykazała wyższy poziom rezyliencji. Program „Skuteczne działanie w stresie” jest jednym z pierwszych programów profilaktyki o udokumentowanej skuteczności, a jego wyniki oraz sposób aplikacji w służbach niosących pomoc na Ukrainie i uchodźcom w Polsce zostaną omówione w czasie referatu.

Słowa kluczowe: trauma wojenna, zespół stresu pourazowego, terapia i pomoc ofiarom wojny.

dr Jowita Radzińska – SWPS Uniwersytet Humanistycznospołeczny – MŁODZI DOROŚLI I STRACH PRZED WOJNĄ: OSOBISTE I GEOPOLITYCZNE OBAWY MŁODYCH POLEK I POLAKÓW

Atak Rosji na Ukrainę, który nastąpił po dwóch latach zmagania z pandemią COVID-19, dotkliwie zaznaczył się w tożsamościach Polek i Polaków i przełożył się na poczucie życia w ciągłym zagrożeniu, w społeczeństwie ryzyka i strachu. Na pogłębiający się lęk, niepokój pogorszenie się sytuacji ekonomicznej i utratę bezpieczeństwa ontologicznego w szczególności sposób są narażeni ludzie młodzi, którzy jeszcze nie osiągnęli stabilizacji czy też społecznego zakotwiczenia. W tym kontekście, referat wykorzystuje dane ilościowe i jakościowe z projektu ULTRAGEN, dotyczącego wchodzenia w dorosłość w czasach kryzysu, aby zmapować osobiste, jak i geopolityczne obawy młodych Polek i Polaków. Dane z reprezentatywnego sondażu CAWI (n=2104), zrealizowanego w styczniu 2023 wśród osób w wieku 18-35 lat, pokazują, że prawie rok po wybuchu wojny, znaczna większość z nich nadal patrzy w przyszłość z lękiem. Obawy dotyczą przede wszystkim skumulowanych konsekwencji wojny: kryzysu gospodarczego i energetycznego, kryzysu w dostępie do usług publicznych i na rynku mieszkaniowym. Badani wciąż obawiają się również ataku Rosji na Polskę. Z kolei materiał jakościowy zebrany techniką wymiany asynchronicznej w marcu i kwietniu 2022 w ramach jakościowego badania podłużnego, uzupełnia powyższe wnioski o analizy zogniskowane wokół dwóch głównych osi. Po pierwsze, materiał empiryczny pokazuje strach dotyczący wroga politycznego, powodujący obawy przed rozlaniem się wojny, wojną totalną oraz skumulowanym kryzysem uchodźczo-ekonomicznym, który w opinii badanych zagraża bezpieczeństwu narodowemu. Po drugie, na poziomie jednostek, strach łączy się ściśle z wizją “zagrożonej przyszłości”, którą młode osoby widzą w czarnych barwach. W perspektywie mikrosocjologicznej, narracje ilustrują poczucie życia w nieustannym stanie niepewności i zagrożenia. Wyniki naszych badań przedstawiamy wpisując się w perspektywę teoretyczną socjologii strachu i socjologii młodych.

Słowa kluczowe: strach, młodzi dorośli, ryzyko, wojna w Ukrainie.

prof. dr hab. Anna Śliz, SGGW, prof. dr hab. Marek Szczepański, UŚ – UCHODŹCY I IMIGRANCI W POLSCE. PERSPEKTYWA WIELOKULTUROWOŚCI I PROJEKCJE SOCJOLOGICZNE

Dzisiaj Polacy są zaangażowani w pomoc Ukraińcom, którzy zmuszeni zostali opuścić swój kraj. Pomoc jaką okazują Polacy ma charakter wysoce doraźny i cechuje ją wysoka emocjonalność. Ale i w takiej sytuacji należy patrzeć w przyszłość, która, jeśli Ukraińcy pozostaną dłużej lub na stałe w Polsce, będzie wymagała zbudowania dla nich systemowej pomocy włączającej ich w codzienność Polaków. Kierując się doświadczeniem innych państw, charakteryzujących się wysokim zróżnicowaniem kulturowym, konieczne stanie się przyjęcie rozwiązań dla nowego porządku społecznego, uwzględniającego zróżnicowanie kulturowe Polski. W referacie podejmiemy więc próbę nakreślenia pewnych systemowych rozwiązań wzorem państw, które z podobnym problemem musiały sobie poradzić.

UNIWERSYTET
PEDAGOGICZNY
IM. KOMISJI EDUKACJI
NARODOWEJ W KRAKOWIE

Doskonała
Nauka

Słowa kluczowe: uchodźcy, imigranci, polityki wielokulturowości.

dr hab. Andrzej Szeptycki, prof. UW – SPOŁECZEŃSTWO POLSKIE WOBEC WOJNY: FORMY POMOCY UKRAINIE I UKRAIŃCOM

Od początku pełnoskalowej wojny rosyjsko-ukraińskiej w 2022 r., działania na rzecz pomocy Ukrainie i Ukraińcom prowadziły polskie władze, podmioty publiczne, organizacje pozarządowe i zwykli ludzie. O ile inicjatywy tych pierwszych, zwłaszcza na szczeblu centralnym (ustawa o pomocy obywatelom Ukrainy z 12 marca), są relatywnie dobrze znane i zostały już przeanalizowane, o tyle na poziomie społecznym pomoc miała charakter tyleż masowy, co oddolny, słabo skoordynowany i do tej pory słabo opisany. Proponowany referat ma na celu choć częściowe wypełnienie tej luki poprzez przedstawienie działalności wybranych podmiotów, przypomnienie najważniejszych i najciekawszych inicjatyw, a także próbę podsumowania tej niespotykanej aktywności obywatelskiej. Od 24 lutego Polacy i mieszkający w Polsce Ukraińcy gościli u siebie ukraińskich uchodźców, starali się zapewnić im transport i wyżywienie, wysyłali do Ukrainy plecaki taktyczne, sprzęt opatrunkowy, robione chałupniczo przez wolontariuszy świece okopowe, ale także samochody terenowe i karetki. W działaniach tych brały udział organizacje humanitarne i ukraińskie NGOs w Polsce, ale także wiele innych organizacji społecznych i instytucji, które przed rozpoczęciem pełnoskalowej agresji rosyjskiej nigdy nie miały z Ukrainą, ani z pomocą humanitarną wiele wspólnego. Według badań opinii publicznej 69% ankietowanych deklarowało, że wsparło Ukraińców – głównie materialnie lub pieniądze.

Słowa kluczowe: Polska, Ukraina, uchodźcy, pomoc, społeczeństwo.

dr hab. Liudmyła Kryvachuk, prof. UP – UCHODŹCY WOJENNI Z UKRAINY W RÓŻNYCH KRAJACH: WYZWANIA, PROBLEMY I POTENCJAŁ INTEGRACJI

Wojna na Ukrainie od 24 lutego 2022 roku stanowi potężne wyzwanie dla całego społeczeństwa ukraińskiego, najpierw dla dzieci i młodzieży. Ze względu na ich wyjątkową wrażliwość związaną z wiekiem i uzależnieniem od dorosłych, dzieci są krzywdzone przede wszystkim w wyniku działań wojennych i zbrodni wojennych przeciwko dzieciom podczas inwazji rosyjskiej. Dla dzieci i młodzieży z Ukrainy, zwłaszcza tych dzieci i młodzieży, które znajdują się w strefie działań wojennych, konsekwencje wojny na Ukrainie w 2022 roku mogą być wielorakie, rozległe, destrukcyjne i psychotraumatyczne. Dzieci i młodzież są celami i świadkami przerażających zbrodni wojennych, aktów przemocy, w tym morderstw, gwałtów, nielegalnych przetrzymywań, uprowadzeń i tortur. Dzieci umierają i doznają obrażeń, w tym poważnych urazów. W wyniku masowych ataków na ludność cywilną i obiekty cywilne celem ataków są często szkoły i szpitale, przedszkola, osiedla. Wojna na Ukrainie od 24 lutego 2022 roku spowodowała wewnętrzne i zewnętrzne migracje Ukraińców. Kraje europejskie stanęły przed problemem przyjęcia ponad 8 mln uchodźców z Ukrainy, w tym ok. 3,5 mln osób, które przybyły do samej Polski. W tym kontekście po roku wojny na Ukrainie bardzo aktualne są problemy integracji uchodźców wojennych z Ukrainy w różnych krajach, najpierw w krajach UE.

Słowa kluczowe: uchodźcy wojenni, wojna na Ukrainie, migracja, integracja uchodźców.

UNIwersYTET
PEDAGOGICZNY
IM. KOMISJI EDUKACJI
NARODOWEJ W KRAKOWIE

Doskonała
Nauka

dr Anna Szachóń – Pszenny, KUL – WPŁYW WOJNY W UKRAINIE NA ZARZĄDZANIE GRANICAMI I PRZEPŁYWAMI UCHODźCÓW W UE

Wojna w Ukrainie w diametralny sposób zmieniła zasady zarządzania wschodnią granicą zewnętrzną Unii Europejskiej wywołała powstanie największego kryzysu uchodźczego od początku całej historii integracji europejskiej. Masowy napływ obywateli Ukrainy po 24 lutego 2022 r. na terytorium państw członkowskich Unii jest określany w jednolitej terminologii na poziomie międzynarodowym, unijnym i państw członkowskich jako wjazd uchodźców z Ukrainy. Należy przy tym rozróżnić błędnie używane zamiennie w dyskursie politycznym pojęcia uchodźcy i migranta i wyjaśnić związaną z tym dezinformację, szczególnie w kontekście porównania sytuacji instrumentalizacji migrantów na granicy z Białorusią, zupełnie odmienną od uchodźców na granicy z Ukrainą. Ponadto warto określić szczególną kategorię uchodźców wojennych z Ukrainy, którymi w wymiarze prawnym są wysiedleńcy z Ukrainy objęci ochroną tymczasową w UE. Kryzys uchodźczy 2022-2023 znacznie różni się pod względem nie tylko statystycznym na tle innych kryzysów związanych z masowym napływem osób do UE. Bezprecedensowy wjazd do strefy Schengen po wybuchu wojny kształtuje szczególną sytuację uchodźców z Ukrainy w państwach unijnych (zwłaszcza Europy Środkowowschodniej). Jednocześnie należy wskazać na wywołane nim zmiany demograficzne i ich wpływ na funkcjonowanie zwłaszcza bezpośrednio graniczącej z Ukrainą Polski.

Słowa kluczowe: uchodźcy z Ukrainy, zarządzanie granicami UE, kryzys uchodźczy, ochrona tymczasowa.

dr Kamil Łuczaj, UŁ – POLSKA GOŚCINNOŚĆ OCZAMI OSÓB GOSZCZĄCYCH I GOSZCZONYCH. WYNIKI BADANIA PORÓWNAWCZEGO

Po 24.02.2022 r. pozycja Polski uległa znaczącym przemianom w perspektywie globalnej. Jedną z nich było dostrzeżenie przez społeczność międzynarodową polskiego „cudu uchodźczego”, w rezultacie, którego niektóre miasta uhonorowano zaszczytnym tytułem „ratowników”, a cały kraj bywa określany „humanitarnym supermocarstwem”. Celem wystąpienia jest omówienie wyników projektu „Doświadczenia przyjmowania ukraińskich uchodźców we własnym domu. Socjologiczna analiza fenomenu polskiej gościnności” finansowanego przez Narodową Agencję Wymiany Akademickiej w kooperacji polsko-ukraińskiej. Referat omawia wnioski z wywiadów prowadzonych wśród polskich gospodarzy i ukraińskich gości, których pytaliśmy o to, jak doświadczenie goszczenia/bycia goszczonym wpłynęło na ich życie. Pomimo wdzięczności wyrażanej przez wszystkie ukraińskie uchodźczynie i przeświadczenia – aktywistycznie nastawionych – gospodarzy, że pomagać po prostu „trzeba było” – dzięki zastosowaniu krzyżowej analizy biografii (récits croisés), zidentyfikowaliśmy główne kwestie problematyczne, które realnie wytworzyły nieporozumienia na linii gospodarz-gość lub miały potencjał do ich wytworzenia. Do pierwszej kategorii można zaliczyć np. niewspółmierne oczekiwania gospodarzy i gości (w tym również, nieoczekiwane, zbyt małe potrzeby gości) czy napięcia wynikające z chęci niesienia bezinteresownej pomocy, która jednocześnie obciążała przyjmującą rodzinę – emocjonalnie i finansowo. Podsumowaniem referatu są sugestie dotyczące dobrych praktyk na wypadek zaistnienia podobnych kryzysów humanitarnych w przyszłości. Pozwolą one zarówno czerpać z unikatowego polskiego doświadczenia oraz minimalizować trudności pojawiające się w gospodarstwach domowych takich jak analizowane przez nas.

UNIWERSYTET
PEDAGOGICZNY
IM. KOMISJI EDUKACJI
NARODOWEJ W KRAKOWIE

Doskonała
Nauka

Słowa kluczowe: uchodźcy wojenni, gościnność, wywiady pogłębione, koszty emocjonalne, komunikacja międzykulturowa.

dr Andrzej Stawicki, UMCS – ZNACZENIE SPONTANICZNEJ SAMOORGANIZACJI OBYWATELSKIEJ I NIEFORMALNYCH SIECI SPOŁECZNYCH W SYTUACJI KRYZYSU MIGRACYJNEGO WYWOŁANEGO WOJNĄ W UKRAINIE

Wystąpienie ma na celu przedstawienie wniosków z badań realizowanych przez zespół badawczy MigLab UMCS od kwietnia 2022 roku, które dotyczą reakcji społecznej na kryzys migracyjny wywołany przez agresję zbrojną Federacji Rosyjskiej na terytorium Ukrainy. W badaniach uwaga skupiona została m.in. na czynnikach społecznej rezyliencji w sytuacji gwałtownego napływu ogromnej liczby uchodźców wojennych. Z ustaleń badawczych wynika, że istotną rolę podczas radzenia sobie z kryzysem odegrały zdolności samoorganizacyjne jednostek samorządowych i społeczności lokalnych, które miały do czynienia z napływem znacznej liczby uchodźców. Najbardziej odporne na kryzys okazały się te gminy, w których pomoc zaangażowały się różne podmioty, jak organizacje pozarządowe, przedsiębiorstwa, instytucje samorządowe oraz nieformalni działacze. Nieoczywistym faktem jest jednak to, że działania tych wielu różnorodnych podmiotów nie miały charakteru skoordynowanego, tworzącego jeden system pomocowy, gdyż obok powstających rozwiązań instytucjonalnych dotyczących niesienia pomocy powstawały także inicjatywy spontaniczne, działające w oparciu o sieci nieformalnych kontaktów, które funkcjonowały niejako obok działań podejmowanych w ramach formalnych instytucji. Teza, która zostanie zaprezentowana w wstąpieniu dotyczy znaczenia w powstaniu i działaniu struktur niesienia pomocy uchodźcom tzw. wiążącego kapitału społecznego (Putnam 2002), który w literaturze socjologicznej zwykle ukazywany jest jako przeszkoda w skutecznej samoorganizacji i kształtowaniu się sprawnie działającego społeczeństwa obywatelskiego. Przeprowadzone badania pokazują, że w sytuacji braku niezbędnych do działania reguł i procedur, które ograniczają niepewność i ryzyko, to wiążący kapitał społeczny, charakteryzujący się wysokim zaufaniem do osób bezpośrednio nam znanych (przy ograniczonym tzw. zgeneralizowanym zaufaniu do ludzi i instytucji) okazał się kluczowym mechanizmem ograniczania niepewności, szybkiego reagowania i budowania sieci pomocowych opartych na zaufaniu o zasięgu międzynarodowym.

Słowa kluczowe: kryzys uchodźczy, społeczna rezyliencja, samoorganizacja, pomoc humanitarna.

dr Paweł Lewchuk – Instytut Sławistyki PAN – PREFERENCJE JĘZYKOWE MIGRANTÓW WOJENNYCH Z UKRAINY

Po przekroczeniu polskiej granicy, miliony Ukraińców zetknęło się z problemem znajomości języka polskiego. Ponadto osoby z pierwszym językiem rosyjskim musiały podjąć decyzję o komunikowaniu lub zaprzestaniu używania języka rosyjskiego, który stał się językiem śmierci i agresji. Niniejsze wystąpienie dotyczy wyników badań ankietowych, którymi objęto 1500 respondentów. Wyniki badań przedstawiają preferencje w wyborze języka/ów komunikacji oraz prezentują kierunki rozwoju wielojęzyczności z udziałem języka polskiego.

Słowa kluczowe: język ukraiński, język polski, język rosyjski, moc języka.

UNIwersYTET
PEDAGOGICZNY
IM. KOMISJI EDUKACJI
NARODOWEJ W KRAKOWIE

Doskonała
Nauka

dr Wojciech Pawnik, AGH – UKRAIŃCY A POLSKI RYNEK PRACY – NADZIEJE, OBAWY, OBOJĘTNOŚĆ

Referat podejmuje problematykę wpływu uchodźców z Ukrainy na polski rynek pracy. Stanowi próbę identyfikacji profilu kompetencyjnego podejmujących w Polsce pracę uchodźców i jego ograniczenia wynikające z uregulowań prawnych. Niezamierzoną społeczną konsekwencją powyższej sytuacji mogą być postawy niechęci i poczucia niższości. Autor stawia tezę, iż wysoki odsetek badanych Polaków zachowuje postawę neutralną wobec pracowników z Ukrainy co nie koresponduje z instytucjonalną pomocą kierowaną wobec nich. Analiza powstała w oparciu o zastane zróżnicowane dostępne badania empiryczne dotyczące poruszanych zagadnień.

Słowa kluczowe: Ukraińcy, rynek pracy, kompetencje zawodowe.

dr hab. Viktoriya Pantyley, prof. UMCS – POBIERANIE I WYDATKOWANIE ŚWIADCZENIA 500+ WŚRÓD OPIEKUNÓW DZIECI Z UKRAINY ZNAJDUJĄCYCH SIĘ NA TERENIE POLSKI – WSTĘPNE WYNIKI BADAŃ

W wyniku działań zbrojnych na Ukrainie wielu mieszkańców tego kraju zostało ewakuowanych lub też samodzielnie podjęło decyzję o opuszczeniu kraju. Szacuje się, że od początku działań wojennych do 31 października 2023 roku 7,3 mln uchodźców z Ukrainy przekroczyło granicę Polską, z czego 67% stanowiły kobiety, głównie z dziećmi. W związku z zaistniałą sytuacją administracja rządowa oraz wiele innych podmiotów w Polsce zaangażowało się w pomoc uchodźcom, przyznając im m. in. prawo do pobierania świadczeń, w tym 500+. Głównym celem niniejszych badań była analiza sytuacji w zakresie pobierania i wydatkowania świadczenia 500+ wśród opiekunów z dziećmi znajdujących się obecnie na terytorium województwa lubelskiego. Badanie zostało przeprowadzone w okresie grudzień 2022 – luty 2023 za pomocą metody PAPI, uzupełnionej metodą ankiety internetowej, umieszczonej na portalu 1ka na serwerze UMCS. Przeprowadzone badanie pozwoliło na otrzymanie odpowiedzi na następujące pytania badawcze: czy opiekunowie dzieci z Ukrainy przebywający na terenie Polski pobierają przysługujące im świadczenie 500+, na co są wydawane środki z tego świadczenia, jakie są przyczyny niepobierania świadczenia, a także jaka jest sytuacja społeczno-zawodowa opiekunów dzieci.

Słowa kluczowe: uchodźcy z dziećmi, świadczenie 500+, Ukraina, województwo lubelskie.

dr hab. Iryna Nechitailo, prof. Charkowski Narodowy Uniwersytet Spraw Wewnętrznych – ODPORNOŚĆ SYSTEMU OŚWIATY W WARUNKACH WOJNY: INTERPRETACJA TEORETYCZNA I WSKAŹNIKI EMPIRYCZNE

Kluczową koncepcją badania jest odporność edukacyjna. Zauważa się, że w praktyce współczesnych badań socjologicznych brakuje badań nad zjawiskiem odporności edukacyjnej, w szczególności nad czynnikami, dzięki którym instytucje edukacyjne potrafią skutecznie funkcjonować w warunkach globalnych wstrząsów społecznych, takich jak wojna. Socjologiczna interpretacja resilience (odporności społecznej) jest proponowana jako strategia jednostek, grup społecznych, organizacji, instytucji itp., która zapewnia zachowanie (względnie) zrównoważonego rozwoju i pozwala skutecznie przeciwstawiać się zewnętrznym i wewnętrznym wyzwaniom. Wyznaczono wskaźniki odporności, które są wykorzystywane w prowadzeniu badań empirycznych. Wyniki tych badań, przeprowadzonych metodą

UNIWERSYTET
PEDAGOGICZNY
IM. KOMISJI EDUKACJI
NARODOWEJ W KRAKOWIE

Doskonała
Nauka

zogniskowanych wywiadów grupowych i wywiadów pogłębionych (respondentami byli rodzice ukraińskich uczniów z najbardziej dotkniętych wojną regionów Ukrainy (Charków, Donieck i Ługańsk), nauczyciele i dyrektorzy szkół (obwód charkowski). Na podstawie wyników badań zidentyfikowano te cechy i praktyki społeczne, które pozwalają na utrzymanie i/lub rozwój prężności edukacyjnej, określono rolę autonomii/centralizacji we wspieraniu i rozwijaniu prężności edukacyjnej.

Słowa kluczowe: system edukacji, instytucja edukacyjna, odporność edukacyjna, zogniskowane wywiady grupowe, wywiady pogłębione.

dr Volodymyr Pylypenko – Instytut Archeografii i Źródłoznawstwa NAN Ukrainy – WOJNA A ZABYTKI ARCHITEKTURY (CASUS CZERNIHOWA)

Każda wojna ma inny wymiar: militarny, polityczny, ekonomiczny. Referat ma na celu przybliżenie losu zabytków architektury Czernihowa podczas oblężenia miasta na przełomie lutego i marca 2022 r. Rosyjska propaganda od lat twierdzi, że Ukraińcy i Rosjanie to „braterskie narody”, a nawet „jeden naród”. Na tej podstawie można przyjąć, że „jeden naród” ma jedną kulturę. W rezultacie kultura ukraińska jest częścią kultury rosyjskiej. Tym bardziej dziwne i nielogiczne są ataki armii rosyjskiej na obiekty dziedzictwa kulturowego w Ukrainie. Ogólnie w Czernihowie zachowały się kościoły i klasztory z XI i XII wieku oraz architektura barokowa z XVII i XVIII wieku. Choć najcenniejsze zabytki nie znajdowały się na linii frontu, to kwestia ich bezpieczeństwa budziła niepokój. Podczas oblężenia Czernihowa kilka miejscowych zabytków architektury zostało uszkodzonych lub zniszczonych. Zniszczone zostały budynki obecnej biblioteki młodzieżowej (dawne Muzeum Starożytności Ukraińskiej im. W. Tarnowskiego), regionalnej biblioteki naukowej i cerkwi św. Teodozjusza Czernihowskiego. Budynek dawnego Muzeum Starożytności Ukraińskiej im. W. Tarnowskiego – było to pierwsze muzeum starożytności ukraińskiej w Cesarstwie Rosyjskim, powstało na początku XX wieku. W 2022 roku zostało prawie 90 procentach zniszczone. Zniszczeniu uległa również część dachu i pomieszczenia biblioteki regionalnej, a kościół św. Teodozja została prawie całkowicie zniszczony. Warto zauważyć, że każdy z wymienionych obiektów dotyczy nie tylko kultury ukraińskiej, ale także rosyjskiej. Prowadzi to do myślenia o instrumentalnym wykorzystaniu kultury w propagandzie politycznej współczesnej Rosji, podczas gdy kultura nie jest w rzeczywistości ani ważna, ani decydująca w koncepcji „rosyjskiego świata”.

Słowa kluczowe: zabytek, konserwacja, renowacja.

dr Antonina Iwaszczuk, Narodowy Uniwersytet Lotniczy w Kijowie – TRANSFORMACJA EDUKACJI DZIENNIKARSKIEJ W WARUNKACH WOJNY

Wraz z początkiem agresji militarnej Rosji na Ukrainę media przeszły pewne przeobrażenia, ponieważ bezpośrednia praca dziennikarzy wymaga obecnie dodatkowych umiejętności, wiedzy i przestrzegania zasad bezpieczeństwa. Niewątpliwie zapotrzebowanie rynku pracy nie mogło nie wpłynąć na konieczność wprowadzenia zmian w procesie kształcenia uczelni wyższych, w których kształcą się specjaliści ds. komunikacji. Badania przeprowadzono na podstawie Katedry Dziennikarstwa i Katedry Reklamy i Public Relations Narodowego Uniwersytetu Lotniczego oraz Katedry Wydawnictw i Redakcji Kijowskiego Uniwersytetu Narodowego im. T. Szewczenki. Przeanalizowano plany studiów oraz przeprowadzono ankietę wśród uczniów i nauczycieli.

UNIwersYTET
PEDAGOGICZNY
IM. KOMISJI EDUKACJI
NARODOWEJ W KRAKOWIE

Doskonała
Nauka

Słowa kluczowe: edukacja medialna, dziennikarz wojskowy, komunikacja społeczna, transformacja.

dr Larysa Kolisnyk, Politechnika w Dnieprze – WYZWANIA WOJNY: WSPÓŁPRACA NAUKI I BIZNESU W WARUNKACH NIEPEWNOŚCI I UCIECZKI UCHODźCÓW Z UKRAINY

Minęły czasy, kiedy Ukraińcy mieli nadzieję, że wojna już wkrótce się skończy. Po roku agresji Rosji na Ukrainę przyszło zrozumienie, że, z jednej strony, życie trwa nadal, z drugiej strony – w każdym czasie życie może się skończyć od rakiety albo bombardowania przez Rosjan. Dlatego życie codzienne w Ukrainie zaczyna się odbywać w oczekiwaniu na zwycięstwo. Nauka, instytucje naukowe, uniwersytety zaczynają uświadamiać sobie pewne wady i korzyści z faktu przebywania dużej ilości naukowców za granicą Ukrainy. Zaczynają planować odbudowę powojennej Ukrainy. Biznes też zaczyna szukać nowych rozwiązań, uświadamiać swoją pewną odpowiedzialność za przyszłość Ukrainy, rozwój oświaty, nauki i etc. Celem badania socjologicznego, którego wyniki będą przedstawione, jest analiza perspektyw wzmocnienia współpracy pomiędzy biznesem a nauką, poszukiwanie najlepszych mechanizmów do takiej współpracy.

Słowa kluczowe: odbudowa powojenna Ukrainy, współpraca pomiędzy biznesem a nauką.

dr Olena Syniavska, Odeski Uniwersytet Narodowy im. I. Miecznikowa – TRANSFORMACJA POJĘĆ „WŁASNY” – „INNY” – „OBCY” W CZASIE WOJNY ROSYJSKO–UKRAIŃSKIEJ: ASPEKT HISTORYCZNY

Współczesna wojna między Rosją a Ukrainą to wojna o tożsamość. Rosyjska agresja jest próbą zniszczenia historii, języka i kultury narodu ukraińskiego. Ale to nie pierwsza wojna, którą Rosja prowadzi z Ukraińcami. Państwo rosyjskie przez wieki prowadziło aktywną politykę antyukraińską. W grudniu 1917 - marcu 1918 bolszewicki rząd Rosji pod przewodnictwem Lenina wypowiedział wojnę nowo powstałej Ukraińskiej Republice Ludowej. Wraz z czynnikami społeczno-ekonomicznymi i politycznymi polityka władz rosyjskich miała na celu wchłonięcie tożsamości ukraińskiej. Celem raportu jest wykorzystanie metod komparatystryki historycznej i imagologii historycznej do ujawnienia tego, co wspólne i odmienne w kształtowaniu obrazu „własnego” (naszego), „innego” (doskonałego) i „obcego” (wroga). w czasie wojny rosyjsko-ukraińskiej w latach 1917-1918 oraz w dobie wydarzeń nowożytnych.

Słowa kluczowe: wojna Rosji z Ukrainą, historia, obrazowość, tożsamość.

dr Nataliia Hirna, Lwowski Narodowy Uniwersytet Medyczny im. D. Halickiego – ZNISZCZENIE OBIEKTÓW SŁUŻBY ZDROWIA NA UKRAINIE JAKO PRZYKŁAD ROSYJSKIEJ ZBRODNI PRZECIWKO LUDZKOŚCI

Wojna Rosji z Ukrainą spowodowała poważny kryzys humanitarny. Zmasowana inwazja wojskowa na Rosję i trwające od 24 lutego 2022 roku działania wojenne na Ukrainie zadały ciosy bezprecedensowe od czasów II wojny światowej we wszystkie ogniwa systemu gospodarczego, społecznego i humanitarnego państwa ukraińskiego. Wojna odbiła się negatywnie na systemie opieki zdrowotnej na Ukrainie, który działa w niezwykle intensywnym trybie. Ratownictwo medyczne i społeczne są przeciążone, a dostęp pacjentów do opieki medycznej ograniczony ze względu na okupację, ataki raketowe, zniszczenie obiektów

UNIwersYTET
PEDAGOGICZNY
IM. KOMISJI EDUKACJI
NARODOWEJ W KRAKOWIE

Doskonała
Nauka

medycznych, transportu, dróg i inne zagrożenia. W wyniku masowych wysiedleń ludności zaburzona została logistyka medyczna – droga od lekarza rodzinnego do specjalisty. Teraz, gdy rosyjscy okupanci celowo niszczą infrastrukturę energetyczną, pozostawiając miliony Ukraińców bez prądu i komunikacji, bardzo trudno jest uzyskać pomoc medyczną przez Internet lub na czacie medycznym. We wspólnym oświadczeniu WHO, UNICEF i UNFPA podkreślono, że ataki na placówki służby zdrowia na Ukrainie prowadzą do śmierci i obrażeń najbardziej narażonych pacjentów, w tym kobiet i dzieci, a także personelu medycznego. Ataki te zmuszają dużą liczbę osób do odmowy udzielenia pomocy medycznej, niezależnie od pilnych warunków i potrzeb.

Słowa kluczowe: wojna rosyjsko-ukraińska, służba zdrowia, niszczenie placówek medycznych, ograniczenia usług medycznych, pacjenci najbardziej narażeni, zbrodnie przeciwko ludzkości.

dr Andrij Łożyński, Lwowski Państwowy Uniwersytet Bezpieczeństwa Życia – SZKOLENIE PRZYSZŁYCH RATOWNIKÓW DO PROWADZENIA DZIAŁAŃ EWAKUACYJNYCH I RATOWNICZYCH DLA OSÓB O OGRANICZONEJ SPRAWNOŚCI RUCHOWEJ W WARUNKACH STANU WOJENNEGO NA UKRAINIE

Chroniąc ludność przed skutkami niebezpiecznych zdarzeń, takich jak zniszczenia wojenne, pożary, powodzie, trzęsienia ziemi, osunięcia ziemi itp. siły obrony cywilnej prowadzą działania ewakuacyjne i ratownicze. Najtrudniejszą grupą do organizacji takich wydarzeń są osoby poruszające się na wózkach inwalidzkich. Zadanie usunięcia takich osób w bezpieczne miejsce, w sytuacji awaryjnej, z trudnego (w normalnych warunkach) zmienia się w niezwykle trudne, co wymaga od ratowników skoordynowanej interakcji, umiejętności opanowania technik i metod przemieszczania się osób poruszających się na wózkach inwalidzkich oraz uwzględnienia ich cech fizycznych. W związku z tym istnieje potrzeba zdobycia przez ratowników odpowiedniej wiedzy teoretycznej i umiejętności praktycznych. Celem wystąpienia jest uzasadnienie potrzeby szkolenia przyszłych ratowników w zakresie prowadzenia działań ewakuacyjnych i ratowniczych dla osób o ograniczonej sprawności ruchowej oraz wskazanie kierunków kształtowania odpowiednich kompetencji. Stwierdzono, że już dziś istnieją publikacje edukacyjne i metodyczne, które ujawniają główne zasady i metody udzielania różnego rodzaju wsparcia osobom niepełnosprawnym i są zazwyczaj przeznaczone dla szerokiego grona czytelników. Zwraca się uwagę, że poznanie technik i zasad towarzyszenia osobom poruszającym się na wózku inwalidzkim najlepiej odbywa się w praktyce. Opisano doświadczenia Lwowskiego Państwowego Uniwersytetu Bezpieczeństwa Życia, w którym odbyły się zajęcia dydaktyczno-praktyczne „Wsparcie i pomoc: krok po kroku”. Podkreślono potrzebę wypracowania teoretycznych i metodycznych zasad towarzyszenia osobom o ograniczonej sprawności ruchowej w warunkach stanu wojennego oraz stworzenia odpowiednich zaleceń edukacyjnych i metodycznych.

Słowa kluczowe: ratownik, ewakuacja, osoba niepełnosprawna, osoba o ograniczonej sprawności ruchowej, wózek inwalidzki.